

การจัดการที่เข้มแข็งในพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวง บ้านมวง
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

**Strengthening Management of Rituals for Kammueng and Ceremony of Tewadaleung
Meungmang, Ban Mang, Chiang Kham District, Phayao Province**

ศราวุธ เตมีศักดิ์

Sarawut Temeesak

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการศิลปะและวัฒนธรรม) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

Graduate student in Master of Arts (Art and Culture Management) of The Graduate School, Chiang Mai University,

Suthep, Mueang, Chiang Mai, Thailand 50200

E-mail: krumusic_thai@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การศึกษารื่อง การจัดการที่เข้มแข็งในพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวง บ้านมวง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ศึกษาศักยภาพและการจัดการที่เข้มแข็งของชุมชนไทลื้อบ้านมวงในการประกอบพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวง อันนำไปสู่การถอดองค์ความรู้การจัดการที่เข้มแข็งของพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวง เพื่อเป็นตัวอย่างและประโยชน์สำหรับเป็นแนวทางในการจัดการศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนไทลื้อในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน แล้วมาตั้งถิ่นฐานใหม่อยู่ในเขตอำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง และอำเภอเชียงม่วนของจังหวัดพะเยา รวมทั้งสิ้น 10 หมู่บ้าน จึงทำให้ชุมชนไทลื้อดังกล่าวนี้ยังมีความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ ส่งผลให้ชุมชนเหล่านี้มีศักยภาพและความเข้มแข็งในการจัดการกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ เป็นอย่างดี เห็นได้จากพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวง ที่ยังมีการถือปฏิบัติสืบต่อมาจนทุกวันนี้ พิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวงดังกล่าวเป็นงานประจำปีของชาวไทลื้อ ที่จัดขึ้นในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 8 (ไทลื้อ) ของทุกปี ที่บ้านมวง ตำบลห้วย อำเภอเชียงคำ โดยมีชุมชนไทลื้อ 10 หมู่บ้านดังกล่าว ส่งตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมในงานพิธี พิธีกรรมจัดขึ้นตั้งแต่เช้าของวันที่กำหนด มีการจัดขบวนไปยังศาลเทวดาหลวงเมืองมวงเพื่อประกอบพิธีเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวง ในการจัดการพิธีการต่างๆจะมีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายต่างๆ ภายในชุมชนไทลื้อต่างๆ อย่างชัดเจนและเป็นระบบ โดยมีชุมชนบ้านมวง ตำบลห้วย อำเภอเชียงคำเป็นหลัก และแบ่งหน้าที่เป็น 3 ฝ่ายคือ 1) ฝ่ายพิธีกรรม มีหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรม 2) ฝ่ายจัดเตรียมการ จะมีหน้าที่จัดเตรียมงานจัดหาอุปกรณ์ในการจัดพิธีกรรม 3) ฝ่ายประสานงานและประเมินผล จะมีหน้าที่

ประสานงาน ไปยังชุมชนอื่นเพื่อแจ้งกำหนดการจัดพิธีกรรมและสรุปการจัดงานพิธีกรรม การจัดการพิธีกรรมเมืองและเลี้ยง
เทวดาหลวงเมืองมางนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นประจำทุกปีด้วยความร่วมมือของชุมชนชาวไทยลื้ออย่างเข้มแข็ง ภายใต้
ความสำนึกทางประวัติศาสตร์และความเชื่อกันของชุมชนไทยลื้อที่เป็นกลุ่มเดียวกัน จึงเป็นตัวอย่างอันดีและประโยชน์
สำหรับชุมชนอื่นๆที่จะใช้เป็นแนวทางในการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการที่เข้มแข็ง พิธีกรรมเมือง เลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมา

Abstract

The objective was to study the historical, social and cultural backgrounds of Tai Lue community in Chiang Kham District and potential and strength of the Tai Lue Ban Mang community rituals for Kammueng ceremony of Tewadaleung Meungmang. This is leading to the removal of strengthening management, for example, a guideline for the management of other local arts and culture. The results showed that Tai Lue community of Chiang Kham District, Phayao Province, migrated from Xishuangbanna in the south of China. A total of 10 villages settled in Chiang Kham district, Phu Sang District and Chiang Muan in Phayao Province. The community members possessed traditional beliefs and cultural traditions which is unique. As a result, these communities also have the potential and strength of social and cultural activities as well. The rituals for Kammueng ceremony of Tewadaleung Meungmang was also observed such as the annual ritual of Tai Lue. It was held every year during the 6th day of the waxing moon on the 8th month of Tai Lue lunar calendar annually. They make rites in Ban Mang Yuan sub-district Chiangkham District. Each community has community representatives to attend. The rites are in the morning and formation of the ceremony to the court for rituals ceremony of Tewadaleung Meungmang. The leader of rituals is Ban Mang Yuan sub-district, Chiangkham District and there is a clear separation of responsibilities in the community. The rituals of the work were as follows: 1) The ritual is responsible for all ceremonies. 2) The preparation is responsible for preparing devices in the ritual. 3) Coordination and evaluation are cooperating with the community to finalize schedule of ceremonies. The ritual is going smoothly every year with the cooperation of the Tai Lue community. This is under the historical consciousness and faith sharing community Tai Lue is essentially the same. This is a good example and benefits for other communities to be used as guidelines for conservation management and following tradition.

Keywords: strengthening Management, rituals for kammueng, ceremony of Tewadaleung MeungMang

1. บทนำ

ไทยลื้อคือกลุ่มคนที่จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท/ไตเป็นกลุ่มชนภาษาตระกูลไตกลุ่มหนึ่ง (วสันต์ ปัญญา

แก้ว, 2551) ที่อาศัยอยู่บริเวณแถบตอนบนของเอเชีย
อาคเนย์อันเป็นพื้นที่ที่มีคนหลากหลายทางวัฒนธรรม
อาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มอื่นเช่น อาข่า กะเหรี่ยง ละจิ้น ม้ง

เข้า และมุเซอ ที่ตั้งถิ่นฐานกระจายกันออกไปในพื้นที่สูง ประวัติศาสตร์ของ “ชาวลื้อ” โดยเล่าผ่านประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนชาติไทซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันในหน่วยการปกครองที่เรียกว่า “เมือง” ที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ ในระดับสมพันธ์ แล้วเรียกดินแดนแถบนี้ว่า “สิบสองปันนา” มีอาณาเขตครอบคลุมบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนคือบริเวณแถบตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนานในประเทศจีน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสหภาพพม่าภาคตะวันตกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและบางส่วนในแถบภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยในปัจจุบัน

สำหรับในประเทศไทยนับจากปลายศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ชาวลื้อสิบสองปันนาได้ถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่างๆ ในบริเวณแถบภาคเหนือของประเทศไทยตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของเจ้าผู้ครองนครล้านนาในอดีต (ไกรศรี นิมมานต์หมินทร์, 2521)

ชาวลื้อจากเมืองมาง (ปัจจุบันอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเขตการปกครองตนเองชนชาติไตสิบสองปันนา) เป็นกลุ่มใหญ่ที่ถูกกวาดต้อนมา ที่เชียงม่วนราวช่วงพุทธศตวรรษ 2390 (ไสว เรือสะอาด, 2538) ได้รวมตัวกันจัดตั้งหมู่บ้านขึ้น โดยใช้ชื่อเมืองเดิมที่อยู่ที่สิบสองปันนาคือ “เมืองมาง” มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านของตน โดยเรียกว่า “บ้านมาง” การตั้งชื่อบ้าน ตามชื่อเมืองเดิมดังกล่าวเหล่านี้สะท้อนถึงการพลัดถิ่นหรือการถูกบังคับให้โยกย้ายถิ่นฐานและไม่อาจกลับไปได้อย่างชัดเจนอีกทั้งยังสะท้อนถึงการที่ชาวลื้อมีความผูกพันและรักบ้านเกิดเมืองนอนอย่างลึกซึ้ง แม้จะจากบ้านเก่าเมืองเดิมมาตั้งรกรากสร้างบ้านเมืองขึ้นใหม่ ก็ยังคงใช้ชื่อบ้านเมืองเดิมที่เคยอาศัยอยู่ ในยุคต่อมาเมื่อมีประชากรชาวลื้อที่อพยพมามีจำนวนมากขึ้นจึงมีการถิ่นฐานจากเชียงม่วนมาตั้งถิ่นฐานที่ใหม่ในบริเวณ

อำเภอเชียงคำ และตั้งชื่อหมู่บ้านตามเดิมคือ “บ้านมาง” จนถึงปัจจุบันนี้

วัฒนธรรมของชาวลื้อเมืองมางนั้น มีคติความเชื่ออย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต นั่นคือ คติความเชื่อเรื่องผี ซึ่งถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวลื้อบ้านมาง เพราะเป็นส่วนหนึ่งของ “ฮีดบ้านคลองเมือง” ดังจาริตว่า “เมื่อตั้ง หมู่บ้านแล้วต้องตั้ง นายบ้าน ปกครองและขณะเดียวกันต้องตั้ง “ใจบ้าน” (เป็นการสร้างเครื่องหมายจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน) และเทวดาบ้านคู่กันไป” โดยในระดับบ้าน “ฮีดบ้าน” ระบุว่านายบ้านในฐานะผู้นำทางการปกครองได้รับผลตอบแทนเป็นภาษีส่วนแบ่งผลผลิตค่าปรับและแรงงานเกณฑ์ ส่วนเทวดาบ้านต้องได้รับการ “เลี้ยงบ้าน” โดยมีเครื่องเช่นสังเวทตามจาริตโบราณที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาดังเช่นงานพิธีสำคัญๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่หรืองานแต่งงานที่จะต้องเอาเนื้อสัตว์ในเช่นสังเวทเทวดาบ้าน สำหรับระดับเมือง “คลองเมือง” ได้ระบุว่าทุกๆ ปีต้องมีการ “เลี้ยงเทวดาเมือง” การเปลี่ยนเรียกเทวดาแทนผีในที่นี้ถือเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับความคิดของพุทธศาสนา แต่วิถีปฏิบัติส่วนใหญ่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวไทลื้อเมือง มางซึ่งจะต้องมีผีเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ

พิธีกรรมการไหว้ผีกับจาริตปฏิบัติประเพณีความเชื่อเรื่องผีของชาวลื้อเมืองมางกล่าวได้ว่ามีมุมมองเรื่องความเชื่อส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับความเชื่อในสังคมล้านนาโดยทั่วไป แม้ว่าชาวลื้อบ้านมางจะรับเอาความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติแต่ก็มิได้หมายความว่าละทิ้งความเชื่อดั้งเดิม โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายและความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตที่ดีในโลกรปัจจุบันด้วยการสร้างกิจกรรมขึ้นมาเป็นวิถีปฏิบัติเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่คนที่ตายไปแล้วอีกทั้งยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างผู้คนที่มิชีวิตอยู่

กับผู้ที่เกี่ยวข้องไปแล้วอย่างต่อเนื่องกับการสร้างวิถีปฏิบัติขึ้นเพื่อให้ผู้คนที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมกล่าวได้ว่าพิธีกรรมที่สำคัญอันถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อคือ “พิธีเข้ากรรม” ซึ่งเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับ “ความเชื่อเรื่องผี” ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนาแต่อย่างใด แต่กลับมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกความคิดความเชื่อ และชีวิตของชาวลื้อเมืองมวง

“เวตดาเมืองมวง” หรือ “เวตดาประจำเมืองมวง” อันหมายถึงผีเจ้าฟ้าเจ้าเมืองที่ทำความดีไว้มาก และได้สู้รบทำศึกสงครามเพื่อปกป้องบ้านเมือง ชาวบ้านจึงสร้างศาล (หอผี) เพื่อให้วิญญาณมาประทับอยู่และให้การยกย่องเป็นเวตดาเมืองเพื่อให้ปกป้องรักษา ดูแลป้องกันชุมชน (ในระดับเมือง) “พิธีกรรมเมือง” หรือเลี้ยงเวตดาเมืองของชาวลื้อบ้านมวง จึงมีขนบประเพณีที่มีการเข้ากรรมบ้านและเข้ากรรมเมือง โดยการทำเครื่องหมายตาแหลว (แหลว) นำไปปิดประตูหมู่บ้านและชายแดนติดต่อกับเขตบ้านอื่นเพราะการเข้ากรรมของแต่ละหมู่บ้านต่างกันออกไปจึงต้องมีการประกาศแจ้งว่าระหว่างที่ทำการประกอบพิธีเข้ากรรมและห้ามมิให้ “คนในออกคนนอกเข้า” ส่วนการงานต่างๆก็ให้หยุดทำในวันมีพิธีกรรมเมืองหรือการเลี้ยงผีเวตดาเมืองและภายหลังจากการเสร็จสิ้นพิธีกรรมชาวลื้อจะพากันเที่ยวเล่นตามช่วงบ้านโดยมากเป็นการเปิดเล่นการพนันต่างๆซึ่งมิให้เห็นเกือบครบทุกประเภท นอกจากนี้ยังมีการขับร้องเกี่ยวพาราสิกันหรือที่ชาวลื้อเรียกว่า “จับลื้อ” มีการนำเอาสุราอาหารมารับประทานร่วมกันซึ่งแต่เดิมจะมีการเล่นสะบ้าและหมากก่อนเพื่อแข่งขันกันระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวที่จะงดกิจการงานทุกชนิดเพราะถือเป็นวันพบปะสังสรรค์กันในเครือญาติพี่น้อง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547)

พิธีกรรมเมือง ของชาวลื้อบ้านมวงที่เกิดจากความร่วมมือ ของคนในชุมชนบ้านมวงและชุมชนอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมดังกล่าว โดยอยู่ภายใต้ความเชื่ออันเดียวกันและเป็นการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งอย่างเป็นระบบจนเกิดเป็นพิธีกรรมประจำปีอันถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน พิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องกับการอพยพถิ่นฐานจากที่เดิมมาสู่ที่ใหม่ โดยสามารถคงสภาพความดั้งเดิมของพิธีกรรมไว้อย่างเหนียวแน่น

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเวตดาหลวงเมืองมวง ของชุมชนไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
3. เพื่อถอดองค์ความรู้การจัดการที่เข้มแข็งของพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเวตดาหลวงเมือง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องการจัดการที่เข้มแข็งในพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเวตดาหลวงเมืองมวง บ้านมวง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบสหวิทยาการ

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร คือ ชุมชนชาวไทลื้อบ้านมวง ตำบลห้วยน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และชุมชนอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพิธีกรรมเมืองเลี้ยงเวตดาหลวงเมืองมวงตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน และผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคัดเลือกมาจาก ผู้นำชุมชนบ้านมาง ผู้ประกอบพิธีกรรมเมืองและพิธีเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมาง (หมอลหลวง หมอน้อย พ่อพญาผี หัวหน้าบ่าวหมอ บ่าวหมอ) เจ้าอาวาสวัดแสนเมืองมา กลุ่มที่ 2 ประชาชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมเมือง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 แบบสัมภาษณ์

ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์แบบจงใจ ผู้นำชุมชน และผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคัดเลือกมาจาก ผู้นำชุมชนบ้านมาง ผู้ประกอบพิธีกรรมเมืองและพิธีเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมาง (หมอลหลวง หมอน้อย พ่อพญาผี หัวหน้าบ่าวหมอ บ่าวหมอ) เจ้าอาวาสวัดแสนเมืองมาและประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมาง

3.2.2 แบบสอบถาม ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างผู้สอบถามแบบบังเอิญ จากประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมาง

3.2.3 การสังเกตการณ์ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์มาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาโดยการสังเกตการณ์ดังกล่าวเป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเข้าไปสังเกตการจัดพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมาง

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

3.3.1 การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร เพื่อศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชุมชนไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาและแนวคิดทฤษฎีตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้นำ หรือผู้รู้ในชุมชน ประชาชน นักวิชาการและคนในชุมชนทั่วไป ที่เกี่ยวกับการจัดการที่เข้มแข็งของพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดา

หลวงเมืองมางเพื่อยืนยันและสนับสนุนผลการศึกษภาคเอกสารที่เกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านมางที่ชี้ให้เห็นว่าชุมชนบ้านมางเป็นชุมชนที่มีการจัดการที่เข้มแข็ง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนคือ

3.4.1 การใช้แนวคิดทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์

3.4.2 การตรวจสอบข้อมูล โดยการนำแนวคิดทฤษฎีที่ทำเป็นกรอบแนวคิดมาตรวจสอบความถูกต้อง

3.4.3 การจัดบันทึกและการทำดัชนีข้อมูล จากการศึกษาในภาคสนามและการศึกษาในภาคเอกสาร แล้วนำมาจัดทำเป็นดัชนีของข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์การทำข้อสรุป

3.4.4 การทำข้อสรุปชั่วคราว จากดัชนีข้อมูลที่ได้จัดทำไว้ในขั้นตอนก่อนหน้า

3.4.5 การสร้างบทสรุป เพื่อนำเสนอและจัดทำรูปเล่มต่อไป

4. ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ชุมชนไทลื้อในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองสิบสองป็นนา ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ทำให้มีความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ส่งผลให้ปัจจุบันชุมชนเหล่านี้ยังมีศักยภาพและความเข้มแข็งในการจัดการกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ เป็นอย่างดี จากการศึกษาพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมางในปัจจุบัน พบว่าเป็นพิธีกรรมความเชื่อของชุมชนที่อพยพมาจากเมืองมาง แล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ในตำบลห้วยวาน อำเภอเชียงคำ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านมางและบ้านใหม่ ในตำบลเจดีย์คำ อำเภอเชียงคำ 1 หมู่บ้าน คือ บ้านวังเค็ม ในตำบลภูซาง อำเภอภูซาง 4 หมู่บ้าน คือ บ้าน

สถาน บ้านสถาน 2 บ้านห้วยไผ่พัฒนาและบ้านนาหนอง
ในตำบลสระ อำเภोजังหวัดม่วน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านท่าฟ้า
เหนือและบ้านท่าฟ้าใต้ ในตำบลบ้านมาง อำเภोजังหวัด
ม่วน 1 หมู่บ้าน คือ บ้านมาง ปัจจุบันยังถือปฏิบัติสืบ
ทอดกันมา ซึ่งจัดขึ้นทุกวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 8 (ไทลื้อ)
ของทุกปี จัดพิธีกรรมที่บ้านมาง ตำบลห้วยน อำเภोजังหวัด
เชียงคำ โดยที่ชุมชนอื่นๆจะส่งตัวแทนของชุมชน
ตนเองเข้าร่วม พิธีกรรมจัดขึ้นตั้งแต่เช้าของวันที่
กำหนดไว้ มีการจัดขบวนผู้ประกอบพิธีไปยังศาล
เทวดาหลวงเมืองมางเพื่อประกอบพิธีเลี้ยงเทวดาหลวง
เมืองมาง การจัดงานจะมีการแบ่งแยกหน้าที่ความ
รับผิดชอบของฝ่ายต่างๆ ภายในชุมชนอย่างชัดเจนและ
เป็นระบบ โดยมีชุมชนบ้านมาง ตำบลห้วยน อำเภोजังหวัด
เชียงคำเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่ง
แบ่งหน้าที่เป็น 3 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายพิธีกรรม มีทั้งหมด 17
คน คือ พญาผี 1 คน มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและรับฟัง
รายงานการจัดพิธีกรรม, หมอหลวง 1 คน มีหน้าที่นำ
อาหารเครื่องสังเวยไปจัดเลี้ยงเทวดาหลวง, หมอน้อย 1
คน มีหน้าที่ในการควบคุมการทำอาหารและเครื่อง
สังเวย, บ่าวหมอ 11 คน มีหน้าที่ในการจัดทำอาหาร
และเตรียมเครื่องสังเวยในการเลี้ยงเทวดาหลวงเมือง
มาง คนหิ้วตั้งนั่งของหมอหลวงหมอน้อย 1 คน, คน
หาบพัสดุ 1 คน 2) ฝ่ายจัดเตรียม จะมีหน้าที่จัดเตรียม
งานจัดหาอุปกรณ์ในการจัดพิธีกรรม 3) ฝ่าย
ประสานงานและประเมินผล จะมีหน้าที่ประสานงาน
ไปยังชุมชนอื่นเพื่อแจ้งกำหนดการจัดพิธีกรรมและ
สรุปการจัดพิธีกรรม การจัดพิธีกรรมเมืองและเลี้ยง
เทวดาหลวงเมืองมางนี้เป็นการสร้างศักยภาพของ
ชุมชนที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งอยู่ภายใต้
ความสำนึกทางประวัติศาสตร์และความเชื่อร่วมกัน
ของชุมชน



รูปที่ 1 ขบวนพิธีเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมาง



รูปที่ 2 พิธีเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมาง



รูปที่ 3 ประชาชนที่เข้าร่วมในพิธี

5. การอภิปรายผล

การมีส่วนร่วมของชุมชนไทลื้อ อำเภोजังหวัด
คำ ในการจัดพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมือง
มาง มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
วัฒนธรรมที่สูงมาก ตั้งแต่ระดับการวางแผนรับผิดชอบ
งานร่วมกัน ระดับการร่วมตรวจสอบ ติดตาม
ประเมินผล โดยให้ชุมชนร่วมกันติดตาม และ
ประเมินผล ส่งผลให้เห็นถึงการจัดการกระบวนการ

และระดับการควบคุมโดยประชาชน ถือได้ว่าเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความสอดคล้องต่อแนวคิดระดับการมีส่วนร่วมของถวิลวดี บุรีกุล(พ.ศ. 2548) เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับความเข้มแข็งของชุมชนไทลื้อ อำเภอเชียงคำ ในการจัดการมรดกวัฒนธรรม จะเห็นว่าชุมชนไทลื้อ อำเภอเชียงคำ มีระดับความเข้มแข็งในการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมที่สูงมากตั้งแต่ระดับชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน และพร้อมที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน โดยการจัดกิจกรรมโครงการต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านต่อการจัดกิจกรรมมรดกวัฒนธรรม อีกทั้งชุมชนมีจิตวิญญาณ และจิตสำนึกต่อการจัดการมรดกวัฒนธรรมร่วมกัน พร้อมทั้งชุมชนยังเป็นชุมชนที่มีความเชื่อศรัทธาในบรรพบุรุษ และเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนเอง ประกอบกับภายในชุมชนมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งจึงก่อให้เกิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่ดี

6. บทสรุป

ชุมชนไทลื้อในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองสิบสองปันทา ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ภายใต้อำนาจความหวังแห่งถิ่นฐานที่ได้อพยพมา ทำให้มีความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพ และความเข้มแข็งในการจัดการกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ เป็นอย่างดี

พิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมานั้น เป็นพิธีกรรมของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ยาวนาน จัดขึ้นในช่วงขึ้น 6 ค่ำ เดือน 8 ของชาวไทลื้อ การจัดพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมานี้ เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด ความ

เชื่อ ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ เมืองมาน ที่อยู่ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพิธีกรรม ซึ่งประชาชนในชุมชน และชุมชนอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมดังกล่าว ได้ร่วมมือจัดการงานโดยแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเข้มแข็งภายใต้ความสำนึกทางประวัติศาสตร์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนที่มีอยู่ร่วมกัน ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงและการศึกษาต่อไป ดังนี้

- 1) ปัจจุบันความเหนียวแน่นของคนชุมชนลดลง เนื่องจากคนในชุมชนออกไปค้าขายที่ต่างจังหวัด รวมไปถึงการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ภายนอกชุมชน ผู้นำชุมชนควรมีการเข้าไปส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งของความเป็นเครือญาติมากขึ้นเพื่อให้เป็นฐานของการพัฒนาศักยภาพของชุมชน
- 2) ปัจจุบันเยาวชนท้องถิ่นขาดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตนเองลดน้อยลง ทางโรงเรียนในท้องถิ่นควรเพิ่มหลักสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี มรดกทางวัฒนธรรมเพิ่มเติมในช่วงเวลาว่าง เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านทางโรงเรียน และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเอง
- 3) ชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมการสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้ เกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ เช่นรูปแบบ วิธีการ การดำเนินกิจกรรม กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้เยาวชนมีความรู้ ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง อันส่งผลให้เยาวชนเกิดความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมต่อกระบวนการ การจัดการมรดกวัฒนธรรมของชาวไทลื้อมากขึ้น และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

7. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ล่วงไปด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือของอาจารย์ ดร. คณิเทพ ปิฎกมินิก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำวิหกุล ซึ่งได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษา อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานอีกด้วย ขอขอบคุณ พ่อแม่่าอ่อน วงศ์ใหญ่ และคณะกรรมการในการจัดพิธีกรรมเมืองและเลี้ยงเทวดาหลวงเมืองมวง ที่ให้ความรู้ในการจัดพิธีกรรมดังกล่าว นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ในสาขาการจัดการศิลปวัฒนธรรมทุกคนที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือในการศึกษาค้นคว้านี้ สุดท้ายนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณบิดามารดา และครอบครัว ซึ่งเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้ศึกษาเสมอมา

8. เอกสารอ้างอิง

- ไกรศรี นิมมานต์เหมินทร์. (2521). เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง. ในประคอง นิมมานต์เหมินทร์และทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนะกุล (บก.) ล้านนาคดี, เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- ถวิลวดี บุรีกุล, (2548). การมีส่วนร่วม : แนวคิดทฤษฎีและกระบวนการ, นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). ๓๐ ชาติในเชียงราย. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2551). “บ้านของชาวลื้อถิ่นถิ่น: การเดินทาง/เคลื่อนที่การสร้างความเป็นถิ่นฐานและร้านอาหารไทในเชียงรุ่งสิบสองปันนามณฑลยูนนานประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน” ในรัฐจากมุมมองของ

ชีวิตประจำวัน, กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ไสว เชื้อสะอาด. (2538). ไทลื้อ-ล้านนาถึงสิบสองปันนา: สืบสานตำนานไทลื้อ, พะเยา: สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเชียงคำจังหวัดพะเยา.